

תלמוד

לעולים חדשים

מסכת בבא קמא

הוראות

- א. משך הבחינה : שתיים וחמישים דקות.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה :
בשאלון זה פרק אחד- גמרא מסכת בבא קמא- (6 X 16.5) = 99 נקודות
(נקודה אחת תתחלק באופן יחסי)
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : מילון עברי – לועזי / לועזי - עברי
חוברת דפים ממסכת בבא קמא ובה מספר השאלון
[בית הספר יצלם חוברת זו לנבחנים בגמרא]
- ד. הוראות מיוחדות : אין

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד, יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

ענו על שש מן השאלות 1-10 (לכל שאלה – 16.5 נקודות).

1. האיסור להזיק

עיינו בדברי הרב שאול ישראלי שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

ידועה החקירה בחיוב מזיקים, אם הוא מדין ממונו – שאדם חייב באחריות הנזקים שממונו עושה, והא דפטור כששמר היינו משום שזה גדר אונס, או שעיקר החיוב על נזקי ממונו הוא מפני שהוא מחויב בשמירת ממונו, ודין הממון שבו אינו אלא משמש הגורם שבגינו הטילה התורה השמירה עליו, אך החיוב על הנזק הוא מצד שלא קיים השמירה שמוטלת עליו.

והינה הרמב"ם (הל' נזקי ממון א, א) משמע דנוקט דעיקר החיוב הוא משום ממונו...

לעומת זאת, הנימוקי יוסף במשנה (בד"ה ושמירתן עליך) כתב שבא להוציא שאם מסרם באופן דשוב אין שמירתם עליו ופשע בהם השומר, "השני חייב והראשון פטור". נראה שבא להדגיש, דהראשון פטור גם כשאין לשומר לשלם, כי שמירתו נסתלקה בזה שמסר לבן דעת שקיבל על עצמו השמירה.

ונראה שזה תלוי גם כן בחקירה הנ"ל. דאי החיוב הוא מדין ממונו, כשהוא מוסר לאחר לשומר, אין זה אלא כאילו הוא שומר בעצמו. כי מה לי אם הקים מחיצה שומרת, או שהעמיד אדם שיקבל על עצמו השמירה, הן החיוב לא נפקע ממנו, והוא עדיין בגדר "ושמירתן עליך". על כן, אם אין לשומר לשלם, פשוט שהבעלים חייבים. ולזה השמיענו הנימוקי יוסף שאין הדבר כן, אלא שהחיוב נפקע מהבעלים וחל עכשיו על מי שקיבל על עצמו השמירה. ומכאן, שהנימוקי יוסף סבירא ליה שחיוב הנזיקין נובע מחיוב השמירה, וה"ממונו" אינו אלא גורם לחיוב השמירה, ואשר על כן יכול הוא להעביר חיוב השמירה לאחר כיוון שהוא בן דעת, ואז פוקע החיוב מהראשון. כן נראה מהנימוקי יוסף.

(הרב שאול ישראלי, שערי שאול – בבא קמא, סימן א)

א. הרב שאול ישראלי הציג חקירה בנוגע לשאלה מדוע יש לחייב אדם שממונו הזיק.

הסבירו את שני הצדדים בחקירה.

(5 נקודות)

ב. הרב שאול ישראלי הציג מקרה שיש בו נפקא מינה בין שני צדדי החקירה.

(1) כתבו את המקרה בלשונכם.

(2) כתבו מה תהיה דעת הרמב"ם במקרה זה, והסבירו את הטעם לדעתו.

(3) כתבו מה תהיה דעת ה"נימוקי יוסף" במקרה זה, והסבירו את הטעם לדעתו.

(11.5 נקודות)

2. הדר בחצר חברו שלא מדעתו

א. "א"ל רב חסדא לרמי בר חמא... הדר בחצר חברו שלא מדעתו צריך להעלות לו שכר או אין צריך..."

(1) על פי המשך הגמרא, כתבו את המקרה שיש בו ספק.

(2) הסבירו את שני צדדי הספק.

(6 נקודות)

ב. (1) בעלי התוספות (ד"ה "הא איתנהי") הקשו מדין "כופין אותו על מידת סדום" על המקרה שיש בו

ספק בגמרא. הסבירו את קושיית בעלי התוספות.

(2) הסבירו את התירוץ של בעלי התוספות לקושייתם.

(5 נקודות)

ג. עיינו בדברי רבי שמעון שקופ שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

שיטת תוספות (ד"ה "זה אין נהנה וזה אין חסר הוא") בחצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר דפטור דהוה גרמא, ושיטת הרמ"ה... והרא"ש... דחייב בכהאי גוונא, וכתב דהווי כאוכל פירות חברו דחייב אף על פי שלא נהנה, ובעל כורחך משום מזיק כוונתו דאם גירש חברו ולא דר בו הוה גרמא, אבל בדר בו הוא נוטל פירות חברו והוה מזיק ממש.

(חידושי רבי שמעון שקופ, בבא קמא, סימן כה)

(1) על פי רבי שמעון שקופ, הסבירו מדוע הרמ"ה והרא"ש מחייבים במקרה של "חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר".

(2) על פי רבי שמעון שקופ, בנוגע ל"חצר דקיימא לאגרא וגברא דלא עביד למיגר", כתבו באיזה מקרה

יסכימו הרמ"ה והרא"ש עם בעלי התוספות שהדין הוא פטור, והסבירו את הטעם לדין.

(5.5 נקודות)

3. אישו משום חיצו או משום ממונו

"אתמר רבי יוחנן אמר אישו משום חיצו וריש לקיש אמר אישו משום ממונו".

א. (1) על פי רש"י בתחילת הסוגיה, במקרה שאדם "הדליק בגחלת שאינו שלו" יש נפקא מינה בין רבי יוחנן ובין ריש לקיש.

על פי רש"י, כתבו מה יהיה הדין במקרה זה לפי כל אחד מהם, והסבירו את הטעם לכל אחת מן הדעות.

(2) בעלי התוספות חולקים על רש"י וסוברים שבמקרה זה ריש לקיש יסכים עם רבי יוחנן.

בעלי התוספות מבססים את דבריהם על שתי ראיות מפרק "הכונס" ועל סברה.

הסבירו אחת מן הראיות אן את הסברה.

(7.5 נקודות)

ב. הגמרא דנה במקרה שבמשנה: "הכלב שנטל חררה... והדליק הגדיש... ועל הגדיש משלם חצי נזק".

העתיקו למחברתכם את הטבלה שלפניכם, והשלימו אותה. (9 נקודות)

המקרה	החלק בגדיש שבעל הכלב חייב לשלם בעבורו חצי נזק	מדוע בעל הכלב משלם חצי נזק?
ריש לקיש		
רבי יוחנן		

4. "הייתה אבן מונחת לו בחיקו... ועמד ונפלה" וזרק אבן בשבת

א. "אמר רבה הייתה אבן מונחת לו בחיקו ולא הכיר בה ועמד ונפלה... לעניין שבת – מלאכת מחשבת אסרה תורה".

(1) על פי רש"י, הסבירו מהי "מלאכת מחשבת".

(2) על פי רש"י, מדוע המקרה שבציטוט אינו נחשב "מלאכת מחשבת" לעניין שבת?
(5.5 נקודות)

ב. "נתכוון לזרוק שתיים וזרק ארבע" – הסבירו מדוע מקרה זה אינו נחשב "מלאכת מחשבת" לעניין שבת.
(3 נקודות)

ג. אדם זרק אבן בשבת ואמר "כל מקום שתמצא תנוח".

(1) על פי הגמרא, כתבו באיזה מקרה יהיה אדם זה חייב לעניין שבת, והסבירו את הטעם לדין.

(2) כתבו באיזה מקרה יהיה אדם זה פטור לעניין שבת, והסבירו את הטעם לדין. היעזרו ברש"י.
(8 נקודות)

5. הפורץ גדר בפני בהמת חבירו

א. "תניא אמר רבי יהושע... העושה אותן פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים, ואלו הן: הפורץ גדר בפני בהמת חבירו..."

(1) ציינו באיזה מקרה מדובר, והסבירו מדוע פטור מדיני אדם.

(2) באיזה מקרה על פי הגמרא יהיה חייב גם בדיני אדם?
(6 נקודות)

ב. על פי התוספות הדיון של הגמרא הוא רק לגבי תשלום על הנזק לכותל אך לא על אובדן הבהמה. הסבירו מדוע.
(3 נקודות)

ג. עיינו בדברי הרמב"ם והראב"ד שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.

רמב"ם: הפורץ גדר לפני בהמת חבירו ויצאת והזיקה, אם היה גדר חזק ובריא - חייב, ואם היה כותל רעוע - פטור מדיני אדם וחייב בדיני שמים.

ראב"ד: זה שאמר חייב לא ידענו מהו. אם על הכותל אמר - למה ליה למימר ויצאה והזיקה? ואם על הנזק אמר - אינו כן אלא אם כן הכישוה והדריכוה לנזק.

(רמב"ם, הלכות נזקי ממון, פרק ד' הלכה ב')

לפי הבנת הראב"ד ברמב"ם:

(1) על איזה סוג של נזק דנה הגמרא במקרה של הפורץ גדר בפני בהמת חבירו?

(2) צטטו את המילים המדויקות בדברי הרמב"ם מהם הסיק הראב"ד את מה שכתבתם בסעיף ג(1).

(3) הסבירו את קושיית הראב"ד על דברי הרמב"ם.

(7.5 נקודות)

6. שומר אבידה

א. רבה ורב יוסף נחלקו בדין שומר אבידה.

(1) כתבו כיצד פסק כל אחד מהאמוראים.

(2) כתבו את טעמו של כל אחד מהאמוראים. (הביאו טעם אחד לדברי רב יוסף).

(7.5 נקודות)

ב. בעלי התוספות כתבו שרבנו חננאל ובה"ג (ספר הלכות גדולות) הכריעו במחלוקת האמוראים.

(1) כדעת מי הכריעו רבנו חננאל ובה"ג?

(2) כיצד ר"ח ובה"ג הוכיחו את פסיקתם מהגמרא במסכת נדרים?

(3) כיצד בעלי התוס' דוחים את הראיה של ר"ח ובה"ג?

(9 נקודות)

7. ליבה וליבתה הרוח

א. "ת"ר ליבה ולבתה הרוח..."

על ברייתא זו הקשתה הגמרא – "אמאי ליהוי כזורה ורוח מסייעתו".

(1) הסבירו במילים שלכם את קושיית הגמרא על הברייתא.

(2) בגמרא הובאו ארבע תשובות לשאלת הגמרא. הסבירו מה הבדל העקרוני בין שלוש התשובות

הראשונות (של אביי, רבא ורבי זירא) שהביאה הגמרא, לבין תשובתו של רב אשי.

(6.5 נקודות)

ב. "ר' זירא אמר כגון דצמרה צמוריי".

(1) הסבירו את הביטוי 'צמרה צמוריי' על פי רש"י.

(2) הסבירו לפי רש"י אן לפי התוספות את תשובתו של ר' זירא לקושיית הגמרא (אותה כתבתם

בסעיף א(1)).

(5 נקודות)

ג. "רב אשי אמר... ה"מ לענין שבת דמלאכת מחשבת אסרה תורה אבל הכא גרמא בעלמא הוא וגרמא בנזקין

פטור".

לפי פירוש בעלי התוספות :

(1) הסבירו את המושג 'גרמא'.

(2) הסבירו את תשובתו של רב אשי לקושיית הגמרא (אותה כתבתם בסעיף א(1)).

(5 נקודות)

8. "אמר שמואל...עשו תקנת נגזל באישור"

- א. מהי תקנת 'נגזל באישור'? (3.5 נקודות)
- ב. "ההוא גברא דבטש בכספתא דחבריה...יתיב רב אשי וקא מעיין..."
רבינא הקשה על רב אשי.
(1) כיצד הבין רבינא את הספק של רב אשי?
(2) הסבירו את קושיית רבינא על רב אשי.
(5 נקודות)
- ג. רב אשי ענה לרבינא ואמר לו שהספק שלו היה שונה.
בעלי התוספות מפרשים בשתי דרכים במה הסתפק רב אשי.
(1) כתבו את שני הפירושים בלשונכם.
(2) התוספות דוחים את אחד הפירושים. צינו מהו הפירוש שנדחה, והסבירו מדוע הוא נדחה.
(8 נקודות)

9. עין תחת עין ממון, דיני קנסות בימינו

- א. עיינו בדברי ריה"ל שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
- מו. אמר הכוזרי:** הלא עונש הנזק מפורש בתורה, במה שאמר "עין תחת עין" (שמות כא, כד), "וכאשר יתן מום באדם כן ינתן בו" (ויקרא כד, כ).
- מז. אמר החבר:** והלא נאמר בו אחר כן "ומכה נפש בהמה ישלמנה נפש תחת נפש" (וירא כד, יח), הלא זה הכופר. והלא לא היה אומר מי שהכה סוסך הכה סוסו, אבל אומר קח סוסו, כי אין לך תועלת בהכות סוסו. וכן מי שכרת ידך אין אומרים לך קח ידו, כי אין לך תועלת בכרות את ידו. כל שכן שהיה נכנס בדינין האלה מה שסותר אותו השכל, מפצע תחת פצע וחבורה תחת חבורה, איך נוכל לשער זה, שמא ימות אחד מהם מפצע ולא ימות האחר מכמותו, ואיך נוכל לשער כמותו, ואיך נקח עין מי שאין לו אלא עין אחת כופר עין מי שיש לו שתי עינים, וישאר האחד סומא והשני בעין אחת, והתורה אמרה "כאשר יתן מום באדם כן ינתן בו" ומה צרכי לדבר עמך על אלה החלקים, אחרי אשר הקדמתי לך צורך הקבלה עם אמיתת המקובל מהם וגדולתם וחכמתם והשתדלותם.
(רבי יהודה הלוי, ספר הכוזרי מאמר ג, מו-מז)
- (1) החבר (ריה"ל) מביא שלוש הוכחות לכך שחייבים להסביר שעין תחת עין זה ממון ולא מידה כנגד מידה ממש, כתבו שתיים מהם במילים שלכם.
- (2) לאחר שריה"ל הביא את שלוש ההוכחות, הוא אומר שאין צורך בהם:
"אחרי אשר הקדמתי לך צורך הקבלה עם אמיתת המקובל מהם וגדולתם וחכמתם והשתדלותם".
הסבירו את העקרון עליו מדבר ריה"ל במשפט המצוטט.
(9 נקודות)

(שימו לב: המשך השאלה בעמוד הבא.)

ב. עיינו בדברי הרב קוק שלפניכם, וענו על השאלות שאחריהם.
 בכל מה שנתן רשות לבית דין לעשות לפי שעה דבר שלא על פי דין תורה, צריכים הם שלא להנהיג בדבר זה שום תואר וצורה של משפט האמור בתורה, שלא יביא הדבר לידי טעות, שהם מוסיפים על התורה או משנים אותה, חלילה, אלא יעשו היכר שאין עושים דבר זה כי אם מצד צורך השעה ולא מדין תורה. ומטעם זה החמירו מאוד גאוני בבל, שבמקום שפוסקים קנס במידי דלא עבדינן שליחותיהו אלא מפני צורך השעה, שלא לומר דבר קצוב כמה ייתן המתחייב, שזה יהיה כבר כמו משפט של תורה, ובאמת אין כוח לבית דין שאינם סמוכים לדין תורה במידי דלא עבדינן שליחותיהו, אלא מנדין את החייב עד שייתן כראוי, וכשרואים שנותן כשיעור הראוי לפי אומד הדעת שיתפייס הניזוק, די בכך.

(הרב אברהם יצחק הכהן קוק, שו"ת משפט כהן, סימן קמ"ג)

- (1) מהו המנהג של גאוני בבל שהרב קוק מזכיר בדבריו?
 - (2) מהו העיקרון ההלכתי שעל פיו הרב קוק מנמק את מנהג הגאונים?
- (7.5 נקודות)

10. יסודות תורה שבעל פה

- א.** (1) מהו ההבדל בין המבנה של המשנה לבין המבנה של מדרשי ההלכה?
 (2) ציינו שם של מדרש הלכה אחד.
- (5.5 נקודות)
- ב.** (1) מתי הייתה תקופת הסבוראים, ומדוע הם נקראו כך?
 (2) ציינו שם של אחד מן החיבורים שחוברו בתקופת הגאונים.
- (6 נקודות)
- ג.** "אלו ואלו דברי א-לוהים חיים הן" (עירובין יג, ע"ב).
 הסבירו כיצד ייתכן ששתי דעות סותרות יהיו "דברי א-לוהים חיים".
- (5 נקודות)

בהצלחה!